

Introduktion til erstatningsretten

1. Indledning

Formålet med dette kapitel er at give en introduktion til erstatningsretten. Først redegøres i afsnit 2 for *erstatningsrettens funktion og anvendelsesområde*, så det allerede her bliver klart, at der er tale om et meget væsentligt retsområde, der angår placeringen af ansvaret for skader og tab, der forvoldes på personer, ting og formue. I afsnit 3 redegøres for de *grundlæggende betingelser i den erstatningsretlige ansvars lære*. Altså de betingelser, man ser på, når det skal afgøres, om der i et givet tilfælde skal betales erstatning. Samtidig viser afsnittet, i hvilken rækkefølge de erstatningsretlige betingelser normalt behandles, hvorfor det også angiver en *fremgangsmåde* for, hvordan erstatningsretlige spørgsmål løses. Redegørelsen for ansvarsbetingelserne er kortfattet, idet det meste af denne fremstilling netop går ud på at forklare det nærmere indhold heraf. I afsnit 4 redegøres for de *grundlæggende erstatningsretlige hensyn*, der – ligesom de grundlæggende ansvarsbetingelser – udgør en del af den erstatningsretlige ansvars lære. Som det vil fremgå, kan disse hensyn give fortolkningsbidrag til, hvordan konkrete sager skal afgøres, herunder navnlig vanskelige sager, hvor det er tvivlsomt, om én eller flere af erstatningsbetingelserne er opfyldt. I afsnit 5 forklares, hvilke *retskilder* der har betydning ved behandlingen af erstatningsretlige spørgsmål. Mange har måske en idé om, at nærmest alle centrale regler på et så væsentligt område som erstatningsretten er lovbestemte, men det er langt fra tilfældet. De grundlæggende ansvarsbetingelser er således det, man kalder almindelige retsgrundsætninger, der har hjemmel i retspraksis og sædvane (ikke i en lovtekst). I Danmark (og flere andre lande) har man altså ikke fundet det formålstjenligt at inkorporere disse betingelser i en lov, hvilket synes fornuftigt, da det er vanskeligt at se, hvad der skulle være vundet herved. I afsnit 6 redegøres for den *erstatningsretlige argumentations modus operandi*, herunder hvordan erstatningsretligt relevante argumenter afgrænses over for ikke-relevante argumenter. Til sidst gives et eksempel på, hvordan man opdyrker og afvejer de argumenter, der er relevante for afgørelsen af det vanskelige erstatningsretlige spørgsmål om, hvorvidt der skal gives erstatning for såkaldt “rene psykiske skader.” Dette gøres for – allerede på dette sted – at give læseren et eksempel på, hvordan man argumenterer, når vanskelige erstatningsretlige spørgsmål skal afgøres. I afsnit 7 redegøres kort for de særlige erstatningsordninger, der findes i dansk ret, og i afsnit 8 diskuteres

forholdet mellem erstatning i og uden for kontraktsforhold. I afsnit 9 redegøres for skadelidtes ret til erstatning, når flere er erstatningsansvarlige for samme skade, og endelig gives en disposition for fremstillingen i afsnit 10.

2. Erstatningsrettens funktion og anvendelsesområde

2.1. Funktionen

Erstatningsretten udgør et komplekst og omfattende retsområde. På trods af dette kan dens *funktion* formuleres enkelt: Spørgsmålet i erstatningsretlige tvister er altid, hvorvidt det tab, der er indtrådt, skal forblive hos skadelidte, eller om det kan overvæltes på skadevolder. Som udgangspunkt er det sådan, at tabet bæres af den, der lider det – men er de erstatningsretlige betingelser opfyldt, kan det kræves erstattet af skadevolder. Som det fremgår af afsnit 3, kan den erstatningsretlige ansvarslære opdeles i *fire grundlæggende betingelser*. Den første er et krav om ansvarsgrundlag (at der foreligger enten culpa, et objektivi ansvar eller et hæftelsesansvar), den anden er et krav om kausalitet, den tredje er et krav om adækvans, mens den fjerde er et krav om, at der skal være indtrådt en erstatningsretligt relevant skade/tab. Er disse fire betingelser opfyldt, kan skadelidte altså som udgangspunkt kræve erstatning af skadevolder. Dette udgangspunkt gælder på hele erstatningsrettens anvendelsesområde, hvorfor de nævnte fire betingelser selvsagt er helt centrale.

Figur I: De fire grundlæggende erstatningsbetingelser

Figuren viser, at det først skal undersøges, om der er indtrådt en skade/et tab. Hvis det er tilfældet, skal det diskuteres, om der er et ansvarsgrundlag hos skadevolderen, idet handlingen eller undladelsen skal være culpøs eller omfattet af en objektiv ansvarsregel. Alternativt skal der være grundlag for at gøre et hæftelsesansvar gældende for andres skadevoldende adfærd. Herefter undersøges det, om der er den krævede sammenhæng mellem ansvarsgrundlaget og skaden/tab, hvilket først gøres ved at undersøge, om der er kausalitet. Er der kausalitet, undersøges til sidst, om der er adækvans. Hvad angår ansvarsgrundlaget, er der i øvrigt også noget, der kaldes et præsumptionsansvar, men da dette er en variant af culpaansvaret, hvor bevisbyrden for culpa blot er vendt om, nævnes det ikke selvstændigt i figuren, jf. nærmere kapitel 2, afsnit 6. Som en femte grundlæggende erstatningsbetingelse taler nogen i øvrigt om, at der skal ske skade på en værnet interesse. Denne problemstilling omtales nærmere i afsnit 2.5., hvoraf det fremgår, at der ikke er grund til at operere med værnet interesse som en selvstændig betingelse.

2.2. Den erstatningsretlige ansvarslære gælder som udgangspunkt for alle typer af skadevoldere og på alle områder

Erstatningsrettens anvendelsesområde er stort, og der skal derfor heller ikke foretages en fuldstændig udtømmende opregning af det. For det første kan man dog sige, at de erstatningsretlige regler gælder for enhver *fysisk* og *juridisk person*, der måtte forvolde skade. Når (fysiske) personer forvolder skade på andre personer eller andres ting i deres *dagligdag*, herunder fx ved leg, sport, gæstebud eller i trafikken, er det altså de erstatningsretlige regler, der afgør, om der skal betales erstatning. Forvolder et 6-årigt barn skade på et andet barn i en sandkasse, afgøres erstatningsspørgsmålet således på grundlag af de nævnte fire grundbetingelser. Kommer man til at vælte en vase ved et besøg hos en ven, eller påkører man som cyklist eller bilist¹ en fodgænger, er udgangspunktet det samme. De fire grundbetingelser gælder tilsvarende, når en person forvolder skade i forbindelse med udøvelsen af sit *erhverv*. Der findes som bekendt et utal af erhverv, og dermed er de skader og tab, der forvoldes i forbindelse hermed, også mange. I *produktionssektoren* kan man fx forestille sig, at en ansat kommer til skade, fordi der ikke er givet tilstrækkelig instruktion om, hvorledes en bestemt maskine skal håndteres. Der findes således utallige sager om personer, der får deres hænder og fingre beskadiget ved at arbejde med forskellige maskiner, herunder pressemaskiner og industrisave. En ansat kan også falde på et glat gulv og brække benet eller få skader på sine lunger ved indånding af giftige dampe. I *byggesektoren* volder det heller ikke problemer at forestille sig, at der kan opstå skade på nærmest allehånde måder: En murer kan tabe en mursten i hovedet på en kollega eller en tilfældig forbipasserende, en VVS-installatør kan begå fejl ved monteringen af et vandrør, der forvolder vandskade, og føreren af en gravko kan beskadige el-ledninger placeret under jorden. I *transportsektoren* opstår der jævnligt skade ved, at transportøren forvolder skade på det transporterede gods. Transportøren kan fx have stablet et parti glas på en uhensigtsmæssig måde, så de beskadiges under transporten fra producenten til detailhandleren; det være sig med lastbil, tog, skib eller fly. Men man kan også forestille sig, at transportøren forvolder skade på andet end det transporterede gods, som fx når et skib påsejler en bro eller lækker olie. I *sundhedssektoren* kan der som bekendt opstå skade ved, at fx læger, tandlæger, kiropraktorer og fysioterapeuter begår fejl. Under en operation kan lægen således beskadige et eller flere organer, hvorved patienten lider skade eller ligefrem afgår ved døden. Det kan også være, at lægen stiller den forkerte diagnose eller slet ikke opdager, at patienten er alvorligt syg. I alle tilfælde kan det være relevant at undersøge, om der kan gøres et ansvar gældende

---

1. For motoriserede køretøjer gælder der objektivi ansvar efter færdselsloven (FÆL), jf. kapitel 3, afsnit 3.4. Det ændrer imidlertid ikke ved, at de almindelige erstatningsbetingelser, herunder kausalitet, adækvans og skade/tab, skal være opfyldt.

mod lægen eller det hospital, hvor han arbejder.² Ligeledes kan der opstå skade ved, at tandlægen borer forkert i en tand, eller ved at kiropraktoren eller fysioterapeuten behandler sin klient på en måde, han ikke kan tåle.

De nævnte fire erstatningsbetingelser gælder ikke blot på ovennævnte områder, hvor der kan opstå *fysiske skader på ting* og *fysiske* og *psykiske skader på personer* (de såkaldte integritetskrænkelser). De gælder også på det meget store område for de liberale erhverv, hvor den skade (eller rettere de tab), der indtræder, normalt følger af en form for rådgivning, projektering eller beslutningstagning. Der kan naturligvis også opstå tingsskade og personskade her, idet forkert projektering fx kan føre til, at en bygning styrter sammen, men langt størstedelen af de tab, der indtræder på dette område, vil kunne betegnes som det, man normalt kalder *almindelig formueskade*. Almindelige formueskader er negativt kendetegnet ved, at de ikke følger af en *initial skade på ting eller personer*. Dermed er et driftstab, der følger af, at en maskine på en fabrik er blevet beskadiget af en medarbejder, ikke en almindelig formueskade, da det følger af en (fysisk) skade på en ting (altså maskinen). Et sådant tab kaldes et *følgetab* eller et *consequential loss* med et engelsk udtryk. Det følger heraf, at de almindelige formueskader (som herefter skal kaldes *almindelige formuetab*, da denne betegnelse synes mere rammende) er tab, der følger af *påvirkninger*, der normalt *ikke har fysisk skadeevne*. Sådanne påvirkninger kan fx være *råd* fra en advokat, en revisor, et pengeinstitut, en ejendomsmægler eller en arkitekt. Det er klart, at forkert rådgivning fra fx en advokat eller en revisor kan medføre tab. Advokaten kan fx have undladt at gøre forskellige argumenter gældende under en retssag, som klienten herefter taber. Eller advokaten kan have konciperet en aftale på en måde, der viser sig ikke at stemme overens med klientens ønsker og i øvrigt stiller ham utilsigtet dårligt over for sin kontrakts part. Advokaten kan endvidere glemme at indgive stævning rettidigt, således at klienten slet ikke får mulighed for at inddrive sit krav ved domstolene. Revisorer kan fx forvolde tab for deres klienter ved udarbejdelse af revisionspåtegningen, hvis der tages et unødvendigt forbehold heri. I de senere år er der desuden set flere eksempler på, at banker, der har lånt penge ud til en virksomhed i tillid til den af revisoren udarbejdede revisionspåtegning, har sagsøgt revisor for ikke at have taget forbehold for relevante (negative) forhold i den pågældende virksomheds regnskab. Når det gælder *beslutninger*, kan sådanne fx have negativ indvirkning på andres formue ved, at direktionen eller bestyrelsen i et selskab disponerer på en uhenigtsmæssig måde. Træffer direktionen i en bank således beslutning om at udlåne en stor sum penge til en kunde uden at få tilstrækkelig sikkerhed, kan aktio-

---

2. I praksis vil det ikke være hospitalet, men regionen, der ejer hospitalet, der vil være rette sagsøgte. Ansvaret for læger er i øvrigt i vidt omfang reguleret af lovbekendtgørelse 2018-06-14 nr. 995 om klage- og erstatningsadgang inden for sundhedsvæsenet (KEL).

nærerne i banken og andre såkaldte *stakeholdere* lide tab. Det er også værd at holde sig for øje, at krænkelse af såkaldte *immaterielle rettigheder* såsom patenter og varemærker kan udløse tab og ret til erstatning, og her gælder de grundlæggende erstatningsbetingelser som udgangspunkt også. De almindelige formuetab behandles *ikke* selvstændigt i denne fremstilling, idet de dog inddrages undervejs hvor relevant.³

Det er vigtigt at holde sig for øje, at *det offentlige*, herunder forvaltningsmyndigheder, lovgiver og domstolene, kan pådrage sig et erstatningsansvar. Det samme gælder som udgangspunkt de personer, der er ansat i det offentlige. Hvad angår forvaltningen, synes dette helt naturligt i dag, men tidligere var det såvel herhjemme som flere steder i udlandet vanskeligt at drage det offentlige til ansvar ud fra maksimen om “the King can do no wrong”. Det offentlige, herunder staten, kommuner og regioner, kan fx pådrage sig ansvar på de mange områder, hvor de agerer på samme måde som private. Det være sig fx som bygherre ved opførelse af hospitaler, skoler, broer og veje. Her ville det formentlig også forekomme stødende, hvis der ikke kunne gøres et erstatningsansvar gældende for skader og tab opstået i forbindelse hermed. De offentlige myndigheder adskiller sig dog på flere måder fra de private, idet de fx kan udøve det, man kalder afgørelsesvirksomhed. De offentlige aktører har således et demokratisk mandat til at træffe en lang række beslutninger og afgørelser, der på forskellig vis har betydning for borgere og private virksomheder. Vil man fx etablere et varehus i et bestemt område, kræver det en tilladelse fra kommunen, og gives den tilladelse fejlagtigt, kan det give anledning til erstatningskrav fra butikker i nærområdet, der lider tab som følge af den øgede konkurrence. Det kan også være, at man som privatperson søger om tilladelse til at opføre en vindmølle, hvilket kommunen herefter er flere år om at afgøre. Således kan lang sagsbehandlingstid medføre tab af forskellig art, herunder almindelige formuetab.⁴ Det samme kan information og rådgivning, som det offentlige yder til private. Se fx dommen i U 1996.1288 V, hvor en arbejdsformidling blev gjort erstatningsansvarlig for at have ydet fejlbehæftet rådgivning til en arbejdstager om dennes retsstilling.⁵ Til sidst kan det nævnes, at magtanvendelse udøvet af fx politiet også kan medføre skade og dermed give anledning til erstatningskrav. De færreste har formentlig tænkt på, at også lovgiver og domstole kan blive erstatningsansvarlige. For lov-

---

3. For mere herom henvises derfor til speciallitteraturen, jf. fx om erstatning for almindelige formuetab ved rådgivning hos Lars Bo Langsted: *Rådgivning. Bind 1. Det professionelle erstatningsansvar*, 2004.

4. Lang sagsbehandlingstid kan endda også medføre psykisk skade, jf. U 2005.523 H (kronisk belastningssygdom opstod som følge af langsommelig og ukorrekt sagsbehandling af en ansøgning om tilladelse til at bygge en vindmølle).

5. Dommen er nærmere omtalt i Vibe Ulfbeck: *Erstatningsretlige grænseområder*, 2. udgave, 2010, p. 271.

giver kan der fx indtræde ansvar ved, at EU-retlige regler implementeres for sent eller forkert, hvorefter personer eller virksomheder lider tab.⁶ Hvad angår domstolene, kan erstatning fx komme på tale, når sagsbehandlingstiden bliver for lang.⁷

2.3. Den erstatningsretlige ansvarslære gælder som udgangspunkt for alle typer af skade

De erstatningsretlige regler gælder ikke blot på nærmest alle tænkelige områder, men også for *alle typer af skade og tab*. Overordnet kan der først sondres mellem personskade og tingsskade. Hvad angår førstnævnte, sondres igen mellem fysisk og psykisk skade. *Fysisk skade* kan defineres som skade, hvor der er sket en fysisk (somatisk) forandring af en persons legeme af negativ karakter,⁸ mens *psykiske skader* nok bedst kan afgrænses negativt ved, at de ikke er fysiske. Positivt kan man sige, at de udgør en forringelse af den enkeltes mentale tilstand; fx i form af angst, depression eller posttraumatisk stress-syndrom (PTSD). Desuden kan der være tale om chokskader, jf. bl.a. den klassiske dom i U 1937.158 Ø, hvor en domptør slap en tam og ufarlig løve⁹ løs under en generalprøve i et forlystelses-etablissement. En sangerinde, der stod på scenen, fik herved et chok og besvimele.¹⁰ Både domptøren, kapelmesteren og direktøren for etablissementet fandtes ansvarlige (*in solidum*) over for sangerinden.¹¹ *Tingsskade* defineres normalt således, at der skal være sket en forringelse eller fysisk forandring af et gode.¹² Denne afgrænsning giver sjældent anledning til problemer. Når der er opstået en *initial personskade* eller en *initial tingsskade*, kan der efterfølgende opstå det, man kalder *følgeskader*. Følgeskader kendetegnes ved at være afledt af de initiale skader på en eller anden måde. Som et klassisk eksempel fra retspraksis, der vedrører erstatning for en følgeskade af en personskade, kan nævnes U 1974.967 Ø.¹³

---

6. Se nærmere Vibe Ulfbeck: *Erstatningsretlige grænseområder*, 2. udgave, 2010, p. 275-277.

7. Se nærmere Vibe Ulfbeck: *Erstatningsretlige grænseområder*, 2. udgave, 2010, p. 279-286.

8. For nogle gode betragtninger om det erstatningsretlige skadebegreb kan i øvrigt henvises til Peter Pagh: *Miljøansvar – en ret for hvem?*, 1998, p. 212. Se også Håkan Andersson: *Gränsproblemet i skadeståndsrätten Skadeståndsrättsliga utvecklingslinjer*, 2013, p. 102-104.

9. Som udgangspunkt må en løve naturligvis betragtes som et dyr, der har et virkeligt skadepotentiale. Her var der dog tale om en tam løve, som – i den konkrete situation – formentlig ikke udgjorde en reel fare.

10. Sangerinden pådrog sig i øvrigt også en mindre fysisk skade, da hun besvimede, og faldt omkuld.

11. Førstnævnte på grundlag af DL 6-10-4, kapelmesteren pga. unkladelsen af at gribe ind, og direktøren på grundlag af DL 3-19-2.

12. Jf. Anders Vinding Kruse: *Erstatningsretten*, 5. udgave, 1989, p. 25.

13. Se min gennemgang og analyse heraf i Andreas Bloch Ehlers: *Om adækvanslæren i erstatningsretten*, 2011, p. 133ff.

Her var der i maj 1970 indtruffet en færdselsulykke, som en bilist bar det fulde ansvar for. Ved ulykken pådrog en kvinde sig en hjerneskada, som svækkede hende intellektuelt. I februar 1972 nedlagde skadelidte påstand om erstatning for hjerneskadens, men i december samme år afgik hun ved døden som følge af svære forbrændinger, hun havde pådraget sig ved en brandulykke 14 dage forinden. Brandulykken opstod, da hun rensede sko i cellulosefortynder, imens hun røg en cigaret. Den afdøde kvindes mand og barn krævede herefter erstatning for følgeskaden (altså kvindens død i 1972) af den oprindelige færdselsulykke i 1970, hvilket de fik.

Det giver ofte anledning til særlige problemer at vurdere, om erstatningsbetingelserne er opfyldt ved følgeskader, da de ofte indtræder efter komplekse forløb, hvor en mængde forskellige årsagsfaktorer har haft indvirkning. Endvidere kan der være et stort tidsrum (fx måneder eller år) mellem skadevolders adfærd og følgeskaden. Når det gælder tingsskader, vil følgeskaderne typisk bestå i det, der som sagt kaldes et *følgetab* eller *consequential loss*. Som nævnt er det klassiske eksempel herpå, når en maskine på en virksomhed beskadiges, hvorefter virksomheden lider et driftstab. Et andet eksempel er entreprenøren, der graver en virksomheds elforsyningskabler over, hvorefter produktionen går i stå.

2.4. Den erstatningsretlige ansvarslære gælder som udgangspunkt for alle tab

Hvad enten der er tale om en *initial personskada*, en *initial tingsskada* eller en *følgeskada*, kan der udspringe en række forskellige *tab* heraf. Erstatningsbetingelserne skal også være opfyldt i forhold til disse tab, idet det særligt er kausalitets- og adækvansbetingelsen, der kan give anledning til problemer her.¹⁴ Således gives fx ikke erstatning, hvis en bestemt type skade (fx et brækket ben eller en neurose) ikke har forårsaget et bestemt tab (fx et erhvervsevnetab).¹⁵ Et erhvervsevnetab kan opstå på mange måder, og er det ikke en følge af den personskada, skadevolder er ansvarlig for, er det klart, at han ikke kan gøres ansvarlig herfor. Det samme gælder ved tingsskada, hvor navnlig visse følgetab (fx et eksorbitant stort driftstab, der indtræder, fordi en vigtig maskine i en produktionsvirksomhed beskadiges) vil kunne findes inadækvate. Se nærmere om kausalitets- og adækvansbedømmelsen i relation til tabet i kapitel 5 (afsnit 4), kapitel 6

---

14. Dette kan ligeledes formuleres således, at erstatningsbetingelserne (også) skal være opfyldt i *tabsløddet* (hvilket gælder for såvel tabets art som dets omfang).

15. Endvidere gives ikke erstatning for den *del* af et krævet tab (fx et erhvervsevnetab), der ikke er kausalt forbundet med skaden.

(afsnit 3) og kapitel 7. Som det fremgår af kapitel 7, skal der i øvrigt meget til, førend et tab, der er en kausal følge af en bestemt skade, findes inadækvat.¹⁶

For *personskader* findes en udførlig regulering af, hvilke tab der kan kræves erstattet. De almindelige regler fremgår af erstatningsansvarsloven (EAL),¹⁷ hvorefter der kan kræves *erstatning* for *tabt arbejdsfortjeneste* (§ 2), *erhvervsevnetab* (§ 5), *helbredelsesudgifter* (§ 1, stk. 1), *begravelsesudgifter* (§ 12), *tab af forsørger* (§ 12) og *andet tab* (§ 1, stk. 1).¹⁸ Terminologisk dækker begrebet erstatning over en kompensation for et økonomisk tab (en formueforringelse), hvilket ses, når man går de nævnte erstatningsposter igennem. Tabt arbejdsfortjeneste efter EAL § 2 udgør således kompensation for det beløb, skadelidte ville have oppebåret i den periode, han var uarbejdsdygtig som følge af den indtrådte skade.¹⁹ Som fx hvis skadelidte brækker benet ved en påkørsel, hvorefter han er ude af stand til at arbejde i 3 måneder. Kompensation for tab af erhvervsevne efter EAL § 5, stk. 1 gives, når en "personskade [har] medført varig nedsættelse af skadelidtes evne til at skaffe sig indtægt ved arbejde". Her skal skaden altså have påført skadelidte et "varigt indtægtstab", hvilket kan være tilfældet, hvis skadelidte som følge af skaden ikke længere kan arbejde på fuld tid. Det kan være en fysisk skade som i det nævnte eksempel med det brækkede ben, men normalt vil der være tale om mere alvorlige skader på bevægeapparatet eller psykiske skader. Erstatning for helbredelsesudgifter efter EAL § 1, stk. 1 dækker udgifter, der er nødvendige for, at skadelidte på bedst mulig vis kan blive helbredt, herunder udgifter til læger, tandlæger eller fysioterapeut samt diverse udgifter til medicin og andre hjælpemidler, skadelidte har brug for.²⁰ Normalt gives derimod ikke erstatning for udgifter til såkaldt alternativ behandling, jf. fx U 2006.1577 Ø (udgifter til Mensendieck-gymnastik), da den manglende dokumentation for helbredelse gør, at sådanne normalt ikke anses for nødvendige for at opnå helbredelse.²¹ Når skadevolders adfærd har resulteret i en persons død,

---

16. Her vil det endvidere ofte være mere nærliggende for skadevolder at få erstatningen lempet efter den almindelige lempelsesregel i EAL § 24. Der er således et vist overlap mellem adækvanslærens anvendelsesområde og anvendelsesområdet for EAL § 24.

17. Lovbekendtgørelse 2018-08-24 nr. 1070 om erstatningsansvar.

18. Se nærmere om kompensation efter EAL i Michael S. Wiisbye & Jens Møller: *Erstatningsansvarsloven med kommentarer*, 6. udgave, 2002, og Bo von Eyben: *Personskadeserstatning*, 2018. Se også Nanna Baade og Mads Krøger Pramming: *Lærebog i personskadeerstatning*, 2017.

19. Se nærmere Michael S. Wiisbye & Jens Møller: *Erstatningsansvarsloven med kommentarer*, 6. udgave, 2002, p. 54ff.

20. Der gives også erstatning for fremtidige helbredelsesudgifter, jf. EAL § 1 a. Har man løbende udgifter (fx til medicin) efter sagens afgørelse, kan der også kræves erstatning herfor.

21. Se nærmere Michael S. Wiisbye & Jens Møller: *Erstatningsansvarsloven med kommentarer*, 6. udgave, 2002, p. 22ff.

kan afdødes ægtefælle, samlever og børn²² kræve erstatning for tab af forsøger og for rimelige udgifter til begravelse, jf. EAL § 12 (smh. §§ 13 og 14). Efter EAL § 13, stk. 1 udgør erstatningen til ægtefælle eller samlever 30 % af den erstatning, som afdøde selv ville have opnået ved et fuldstændigt tab af erhvervsevnen. Efter EAL § 1, stk. 1 kan der desuden ydes erstatning for “andet tab”, hvilket omfatter visse udgifter, der ikke kan betegnes som egentlige helbredelsesudgifter, herunder rimelige udgifter til pasning af skadelidte.²³

Det klare udgangspunkt er, at man skal have lidt et økonomisk tab, for at man kan få erstatning, men det er vigtigt at understrege, at der i et vist omfang kan opnås erstatning for såkaldt *ikke-økonomiske skader*. Altså skader, der ikke modsvarer en formueforringelse hos skadelidte. Ved *personskade* spiller sådanne ikke-økonomiske skader en væsentlig rolle, og muligheden for at kræve erstatning (eller rettere *godtgørelse*)²⁴ herfor fremgår også af EAL, jf. lovens §§ 3, 4 og 26, der giver skadelidte mulighed for godtgørelse for henholdsvis *svie og smerte, varigt mén* og *tort*. Har man fx fået smerter, ar i ansigtet, eller har man været udsat for seksuelle krænkelse, medfører det ikke nødvendigvis et tab (i betydningen “formueforringelse”) for skadelidte, men på trods heraf vil det ofte være rimeligt, at der udløses en godtgørelse herfor. Ved udmålingen af *godtgørelse for varigt mén* efter EAL § 4 skal der nærmere bestemt tages hensyn til skadens medicinske art og omfang samt de forvoldte ulemper i skadelidtes livsførelse. I modsætning til fx erstatning for erhvervsevnetab er der tale om et *medicinsk kriterie*, hvor det afgørende er en *vurdering af skadelidtes helbred og ulemperne i hans livsførelse* (ikke de fremtidige indtægtsmuligheder).²⁵ Som et typisk eksempel på fysiske ulemper i skadelidtes livsførelse, der kan tælle som varigt mén, kan nævnes nedsættelse af bevægeapparatets funktionsdygtighed og deraf følgende begrænsede muligheder for at deltage i hverdags- og fritidsaktiviteter. Endvidere kan der være tale om nedsat syn eller hørelse.²⁶ I det omfang, de nævnte ulemper faktisk medfører et økonomisk tab, kan der naturligvis (også) opnås erstatning herfor efter fx EAL § 2 om tabt arbejdsfortjeneste. Der findes i øvrigt også regler om

---

22. Andre efterladte kan i øvrigt også kræve erstatning for tab af forsøger. Det afgørende er, om vedkommende på tidspunktet for dødsfaldet faktisk blev forsørgt af vedkommende, jf. fx U 1976.876 Ø, hvor der skulle betales erstatning for tab af forsøger til afdødes mor.

23. Jf. Michael S. Wiisbye & Jens Møller: *Erstatningsansvarsloven med kommentarer*, 6. udgave, 2002, p. 29ff.

24. Som tidligere nævnt dækker godtgørelserne ikke tab i økonomisk forstand, men for nemheds skyld anvendes betegnelsen *tab* som *samlebetegnelse* for både godtgørelse og erstatning her.

25. Det betyder bl.a., at godtgørelsesbeløbet er ækvivalent for personer med samme mén-procent, jf. Michael S. Wiisbye & Jens Møller: *Erstatningsansvarsloven med kommentarer*, 6. udgave, 2002, p. 107.

26. Se også Michael S. Wiisbye & Jens Møller: *Erstatningsansvarsloven med kommentarer*, 6. udgave, 2002, p. 108.

udmåling af erstatning for personskade i *speciallovgivningen*, jf. fx arbejdsskadesikringsloven (ASL),²⁷ lov om klage- og erstatningsadgang inden for sundhedsvæsenet (KEL)²⁸ og lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser (OEL).²⁹ Efter ASL gives kun kompensation for visse poster,³⁰ herunder erhvervsevnetab (jf. ASL § 17), varigt mén (jf. ASL § 18) og tab af forsørger (ASL § 20), ligesom udmålingen af posterne i nogen grad adskiller sig fra udmålingen efter EAL.³¹ Af KEL fremgår, at erstatning og godtgørelse for patientskader og lægemiddelskader udmåles efter reglerne i EAL, jf. lovens §§ 24, stk. 1 og 46, stk. 1.³² Udmålingen af erstatning og godtgørelse for personskade efter OEL sker ligeledes efter EAL.

Når det gælder *tingsskader* og følgetab (*consequential loss*) heraf, sker udmålingen af erstatningen efter nogle almene principper om tabsudmåling. Udgangspunktet er, at skadelidte kan få sit fulde tab erstattet, når det er en både kausal og adækvat følge af skadevolders ansvarspådragende handling. Samtidig må skadelidte dog ikke opnå en berigelse, ligesom han har pligt til at begrænse sit tab. Tabsbegrænsningspligten gør fx, at skadelidte skal anskaffe sig en ny maskine eller få den repareret hurtigst muligt, således at der ikke opstår unødige følgetab. Har skadelidte ikke tilstrækkelig likviditet til at begrænse sit tab, kommer det som altovervejende udgangspunkt ham selv til skade.³³ Ved tingsskade kan det rette erstatningskrav normalt fastlægges efter de nævnte principper om fuld erstatning, ikke-berigelse og tabsbegrænsning.³⁴ Mere præcist vil erstatningskravet for tingsskade normalt have karakter af værditabserstatning eller driftstabserstatning.³⁵ Ved værditabserstatning gives erstatning for tingens værdi. Totalskades en racercykel, har skadelidte således krav på at få dækket hele dens værdi. Efter princippet i FAL § 37 fastsættes erstatningen efter prisen for

27. Jf. lovbekendtgørelse 2017-02-27 nr. 216.

28. Jf. lovbekendtgørelse 2018-06-14 nr. 995.

29. Jf. lovbekendtgørelse 2014-11-18 nr. 1209.

30. Fx kan der ikke opnås erstatning for tabt arbejdsfortjeneste efter ASL.

31. Dette giver anledning til, at skadelidte ofte må rejse såkaldte differencekrav efter EAL, jf. nærmere herom i Bo von Eyben & Helle Isager: *Lærebog i erstatningsret*, 8. udgave, 2015, p. 409ff. Se også Bo von Eyben: *Personskadeserstatning*, 2018, p. 782ff. Om tabsudmålingen efter ASL henvises til Mikael Kielberg: *Arbejdsskadesikringsloven med kommentarer*, 6. udgave, 2016.

32. Endvidere findes regler i speciallovgivningen. Det gælder navnlig ASL, hvorefter der kan kræves erstatning for erhvervsevnetab (§§ 17 og 17 a), forsørgertab (§ 20), overgangsbeløb ved forsørgertab (§ 19), helbredelsesudgifter (§ 15) samt godtgørelse for varigt mén (§ 18) og godtgørelse til efterladte (§ 23).

33. Jf. den såkaldte pengemangelsdoktrin. Om undtagelser til dette udgangspunkt, jf. Bo von Eyben & Helle Isager: *Lærebog i erstatningsret*, 8. udgave, 2015, p. 339-340. Se nærmere om tabsbegrænsningspligten i kapitel 10, afsnit 3.

34. Se også Bo von Eyben & Helle Isager: *Lærebog i erstatningsret*, 8. udgave, 2015, p. 341.

35. Se Bo von Eyben & Helle Isager: *Lærebog i erstatningsret*, 8. udgave, 2015, p. 314ff.

genanskaffelse af en tilsvarende genstand, idet der dog bl.a. sker fradrag for den værdiforringelse, der måtte følge af genstandens nedsatte anvendelighed, alder og brug. Har cyklen kostet 10.000 kr., men har den alene en værdi på 5.000 kr. på skadetidspunktet, da den er 3 år gammel, ligesom gearet ikke virker, som det skal, er det sidstnævnte beløb, der erstattes.³⁶ Sker der en mindre skade på cyklen, dækkes reparationsudgifterne, forudsat at reparation er økonomisk forsvarlig. Er den ikke det, beregnes erstatningen ved at tage cyklens værdi før skaden og fratække dens værdi efter skaden.³⁷ Da der ved driftstabserstatning er tale om et følgetab af en tingsskade, er tabet normalt vanskeligere op ogøre, men udgangspunktet er også her, at skadelidte har ret til erstatning for det fulde tab. Beskadiges en maskine i en produktionsvirksomhed, vil der fx normalt kunne kræves erstatning for afsavnet af maskinen i reparationstiden. Skadelidte har dog bevisbyrden for, at han har lidt et tab af en bestemt størrelse, og denne kan efter retspraksis være vanskelig at løfte.³⁸ Dermed bliver der ikke overraskende ofte tale om en skønsmæssigt fastsat erstatning, jf. fx U 1960.932 S om erstatningsberegningen ved påsejling af en bro.³⁹

Som nævnt ovenfor taler man om *almindelige formuetab* som en tredje kategori af tab. Kendetegnene for disse tab er som sagt, at de ikke følger af en initial person- eller tingsskade. Derfor kaldes de også *rene* formueskader eller som her *rene formuetab*. Et eksempel herpå er som nævnt, at der indtræder et tab hos skadelidte som følge af dårlig rådgivning fra en advokat. Udmålingen af erstatningskravet sker her efter de nævnte hovedprincipper om fuld erstatning, ikkeberigelse og tabsbegrænsning. Indgiver en advokat et svarskrift for sent, så klienten taber sin retssag, har han således som udgangspunkt ret til fuld erstatning for det beløb, han ville have vundet ved denne retssag. Men klienten har aldrig ret til mere end fuld erstatning, og kunne han rimeligvis have begrænset sit tab med et vist beløb, fratrækkes dette, jf. nærmere kapitel 10, afsnit 3.

2.5. Kan der udsondres nogle tab, der aldrig erstattes?

I erstatningsretten tales undertiden om, at en interesse eller et gode skal *være værnet af de erstatningsretlige regler*, for at der kan gives erstatning. Det er dog langt fra klart, hvilke regler der nærmere bestemt er afgørende for, hvordan afgrænsningen af de såkaldt *værnede interesser* foretages. Grundlæggende har man forsøgt at løse problemet ved at opstille nogle generelle regler, jf. fx Julius Lassen, der har formuleret en regel om, at "Ethvert sædeligt Gode, der egner sig at være

---

36. Se nærmere Bo von Eyben & Helle Isager: *Lærebog i erstatningsret*, 8. udgave, 2015, p. 342ff.

37. Se Bo von Eyben & Helle Isager: *Lærebog i erstatningsret*, 8. udgave, 2015, p. 344.

38. Se Bo von Eyben & Helle Isager: *Lærebog i erstatningsret*, 8. udgave, 2015, p. 346.

39. For mere retspraksis, se bl.a. Anders Vinding Kruse: *Erstatningsretten*, 5. udgave, 1989, p. 351-353.

retsbeskyttet”, skal kunne udløse erstatningsansvar.⁴⁰ Forfatteren forsøger altså at sige noget positivt om, hvilke interesser der beskyttes ud fra en generel regel. Tanken om, at der kan foretages en positiv opregning af de beskyttede goder, kendes i øvrigt fra tysk erstatningsret, hvor hovedbestemmelsen i BGB § 823.1 siger følgende: “Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatze des daraus entstehenden Schadens verpflichtet.” Det må medgives, at det kan være nyttigt at forsøge at sige noget overordnet om, hvilke typer af interesser der nyder retsbeskyttelse. Endvidere er det oplagt, at der er en større tilskyndelse til at beskytte visse interesser end andre. Fx er det almindeligt anerkendt, at der er en større tilskyndelse til at beskytte personer end ting og formue i almindelighed.⁴¹ Herudover er det i et vist omfang muligt at identificere visse former for interesser, der normalt aldrig beskyttes.⁴² Der er ikke mange eksempler herpå, men når det gælder tingskade, fremgår det ret klart af retspraksis, at *affektionsværdi* ikke erstattes. Totalskades skadelidtes veteranbil, erstattes altså kun markedsværdien og ikke den “ekstra” økonomiske værdi, den måtte have for skadelidte personligt. Selv om der meget vel måtte være et “ekstra” tab subjektivt set.⁴³ Affektionsværdien kan dog på andre måder have erstatningsretlig betydning.⁴⁴ Dette ændrer imidlertid ikke på, at spørgsmålet om de beskyttede interesser normalt ikke kan afgøres *absolut* med henvisning til en mere eller mindre klart defineret regel. Det skyldes, at spørgsmålet om retsbeskyttelse normalt ikke kan reduceres til et enten-eller-spørgsmål: Ingen interesse og intet retsgode er således beskyttet mod ethvert indgreb (uanset hvor *sædeligt* det end måtte være), og det er kun sjældent muligt at afvise erstatning for bestemte typer af interesser kategorisk (i hvert fald så længe de repræsenterer en værdi). Retsbeskyttelsesspørgsmålet skal altså normalt afgøres konkret ud fra den kontekst, krænkelsen af den konkrete interesse er foretaget i. Det betyder, at det afgørende i hovedsagen bliver karakteren af *relationen* mellem den skadevoldende handling og skaden.⁴⁵

40. Jf. Julius Lassen: *Haandbog i obligationsretten. Almindelig Del*, 3. udgave, 1917-20, p. 246.

41. Mennesket har således et beskyttelsesprimat frem for ting og formue, hvilket omtales flere steder i fremstillingen, da det har betydning i flere henseender. Se i øvrigt også Torsten Iversen: *Erstatningsberegning i kontraktsforhold*, 2000, p. 48-49 og p. 104ff.

42. Jf. Stig Jørgensen: *Erstatningsret*, 2. udgave, 1972, p. 174.

43. I nyere teori har Henrik Udsen i “Erstatning for internt tidsforbrug”, jf. U 2015 B, p. 249, diskuteret, hvorvidt virksomheder kan opnå erstatning for tab af tid som følge af ansvarspådragende handlinger.

44. Fx kan nødretshandlinger udøves for at redde ting, der alene har affektionsværdi (fx personlige billeder uden økonomisk værdi).

45. Det erkendes tilsyneladende også af både Ussing og A. Vinding Kruse. Vinding Kruse anfører således, at “selv om det er givet, at en vis interesse er anerkendt som en ret, er det som anført

Da *retsbeskyttelsesproblemet* i sidste ende er et *relationelt* problem, som skal afgøres ved en bedømmelse af den *konkrete sammenhæng mellem den skadevoldende adfærd og skaden*, smelter det i meget vidt omfang sammen med *adækvansproblemet*. Der henvises derfor til kapitel 7 for en nærmere redegørelse for de kriterier, der er afgørende for, om der kan opnås erstatning for en krænkelse (beskadigelse) af et bestemt gode i en bestemt situation. I det nævnte kapitel siges i øvrigt også noget om den kreds af personer, der har ret til erstatning, herunder om såkaldt *indirekte skadelidte* kan opnå erstatning.⁴⁶

3. Den erstatningsretlige ansvarslære i en nøddeskal

3.1. Hvilke betingelser skal godtgøres af skadelidte, førend der som udgangspunkt skal betales erstatning?

Erstatningsrettens funktion er som nævnt at afgøre, om skadelidte kan overvælte den skade og det tab, han har lidt, på skadevolder. Det kræver, som også nævnt, at skadelidte kan bevise, at de fire grundbetingelser for erstatning er opfyldt: For det første skal der være *indtrådt en skade eller et tab* (eller der skal være hjemmel til at opnå godtgørelse for ikke-økonomisk skade). Denne betingelse vil ofte ikke give anledning til problemer, idet det fx er tydeligt, at skadelidte har brækket sit ben eller har fået ødelagt sin cykel som følge af en påkørsel. For det andet skal der være et *ansvarsgrundlag*, hvilket betyder, at skadevolders handling (eller undladelse) skal være enten culpøs eller omfattet af en objektiv ansvarsregel. Alternativt skal der være grundlag for at gøre et hæftelsesansvar gældende for andres skadevoldende adfærd. Kravet om culpa indebærer, at skadevolder skal have handlet *forkert i erstatningsretlig henseende*, hvilket kort sagt kan bedømmes på to måder. Den første (traditionelle) måde er ved at spørge, om en almindelig og fornuftig person (en såkaldt *bonus pater familias*) ville have handlet anderledes i en given situation. Er svaret bekræftende, er der handlet culpøst – og vice versa. Ved vurderingen af, om bonus pater ville have handlet anderledes, ser man bl.a. på, om bonus pater ville have indset, at handlingen indebar en vis risiko for skadeforvoldelse. Den anden (såkaldt moderne) måde at vurdere culpa på udgør en *objektiveret bedømmelse*, hvor man ser på, om skadevolder har

---

ikke givet, at den er erstatningsretligt (eller på anden måde, f.eks. ved forbud, indrømmelse af et berigelseskrav o.s.v.) beskyttet mod ethvert forstyrrende indgreb; det kan tænkes, at interessen er beskyttet mod visse "angreb", men ikke mod andre." Se Anders Vinding Kruse: Erstatningsretten, 5. udgave, 1989, p. 288. Hos Ussing hedder det bl.a. således: "Hvilke interesser der værnes ved Erstatningsreglen, kan ikke angives udtømmende. Og der kræves ikke Støtte i Lovregler for at tillægge en Interesse Værn ved Erstatningsregler." Se Henry Ussing: Erstatningsret, 1962, p. 35.

46. Jf. kapitel 7, afsnit 8.

handlet i strid med en bestemt regel. En sådan regel kan fx være skreven og nedfældet i en lov eller være uskreven og udgøre en almindeligt anerkendt adfærdsnorm. Reglen i FÆL om, at man kun må løbe på rulleskøjter på fortovet, jf. lovens § 10, stk. 1, jf. § 11, 1.pkt., kan fx danne grundlag for en objektiveret culpabedømmelse. Løber man således på rulleskøjter på en cykelsti, og forvolder man herved skade, har man handlet i strid med den i lovgivningen stipulerede regel, hvilket vil tale for, at der er handlet culpøst efter den objektiverede culpa-bedømmelse. Den objektiverede bedømmelsesmåde har fået stor betydning i det moderne samfund, hvor der på mange områder findes en tæt regulering af, hvordan man skal agere. Det gælder såvel offentligretlig regulering (såsom lovgivning, bekendtgørelser og cirkulærer) som privat regulering i form af skrevne eller uskrevne branchenormer. Som det fremgår af kapitel 7, er det naturligvis ikke alle regler, der er relevante erstatningsretligt set, hvorfor et brud på en offentligretlig eller privat etableret regel ikke uden videre konstituerer culpa.⁴⁷ De mange regler har dog gjort det betydeligt klarere, hvad der erstatningsretligt set er rigtig og forkert adfærd, hvorfor det er blevet mindre problematisk at afgøre, om der er handlet culpøst. Hvis skadevolder ikke har handlet culpøst, kan han alligevel gøres ansvarlig, hvis der på et bestemt område gælder et objektivi ansvar, hvilket fx er tilfældet for bilister og andre motoriserede køretøjer.⁴⁸ Objektivi ansvar kan dog også indføres af domstolene på ulovbestemt grundlag.⁴⁹ Gælder der ikke et objektivi ansvar, og er der ikke handlet culpøst, kan der alligevel indtræde ansvar, hvis der er grundlag for pålægge ansvar for andres skadegørende handlinger. Det bedste eksempel herpå er, at arbejdsgivere kan gøres erstatningsansvarlige for deres ansattes skadegørende handlinger, selv om arbejdsgiverne ikke har handlet culpøst eller er omfattet af en objektiv ansvarsregel.⁵⁰

For det tredje skal der være *kausalitet* (årsagssammenhæng) mellem den ansvarsbegrundende handling (eller undladelse) og skaden. Dette bedømmes ved hjælp af en bestemt *kausalitetstest* – den såkaldte *conditio sine qua non-test* (SQN-testen). Ifølge SQN-testen kan en handling eller undladelse betegnes som årsag til en skade/tab, såfremt sidstnævnte ikke ville være indtruffet på samme tid og på samme måde uden førstnævnte.⁵¹ Herhjemme er dette også blevet formuleret (negativt) således, at “[e]nhver kendsgerning, hvis ikke-tilstedeværelse havde medført, at begivenheden ikke var indtrådt, anses for årsag til begivenhe-

47. Se kapitel 7, afsnit 7.2. om Schutzzweck. Heraf fremgår, at der ikke indtræder erstatningsansvar, når en bestemt skade ikke er omfattet af den overtrådte regels beskyttelsesformål (Schutzzweck).

48. Se nærmere kapitel 3, afsnit 34.

49. Se nærmere kapitel 3, afsnit 2.

50. Se nærmere kapitel 4, afsnit 2.

51. Se fx Stig Jørgensen: *Erstatning for personskade og tab af forsørger*, 3. udgave, 1972, p. 84-85.

den.⁵² SQN-testen bygger altså på en *kontrafaktisk kausalitetsopfattelse*, hvor man ved at sammenligne det faktiske skadesforløb med et hypotetisk afprøver, om ansvarshændelsen har været en *nødvendig betingelse* for skadens/tabets indtræden. Nærmere bestemt afprøves, om fraværet af skadevolders handling eller undladelse i det hypotetiske forløb ville have gjort en forskel for skadens indtræden, og er svaret bekræftende, kan handlingen eller undladelsen anses for årsag.⁵³ SQN-testens krav om, at en bestemt faktor har været en *nødvendig betingelse*, betyder i udgangspunktet, at faktoren blot skal have *medvirket* til skadens indtræden på en eller anden måde. Det gør, at der ofte bliver særdeles mange relevante årsager til en bestemt skade, hvilket kan illustreres med et stort antal eksempler fra retspraksis, jf. bl.a. U 1933.639 H⁵⁴ og FED 1997.805 V:⁵⁵

I dommen fra 1933 forsøgte en sporvogn med 15 km i timen at overhale en hestevogn i et tæt trafikeret område. Hesten veg til side, og hestevognens baghjulsnav ramte sporvognens bageste hjulkasse. Herved fik hestevognen et skub, og hesten løb løbsk. Imens var en 77-årig dame på vej over gaden og dermed i fare for at kollideres med hestevognen. En anden dame (sagsøger) løb ud på gaden og forsøgte at hjælpe den ældre dame. Da sagsøger havde fået den ældre dame næsten helt ind på fortovet, blev de begge væltet af den slingrende vogn. Sagsøger pådrog sig i første omgang en neurose og svimmelhed. 4 måneder efter ulykken faldt hun i sit hjem og brækkede armen. Sagsøger var herefter uarbejdsdygtig i 12 måneder og påstod erstatning for tabt arbejdsfortjeneste og svie og smerte. Højesteret fandt (ligesom landsretten), at Københavns Sporveje var erstatningsansvarlig. Som det fremgår, er der tale om et kompliceret hændelsesforløb, hvor mange forskellige faktorer har haft indvirkning. Bl.a. kan peges på, (i) at området, hvor ulykken indtraf, var tæt trafikeret, (ii) at hestevognens baghjulsnav ramte sporvognens bageste hjulkasse, (iii) at hesten løb løbsk, (iv) at den 77-årige dame havde besluttet sig for at gå over gaden, (v) at sagsøger besluttede sig for at løbe ud på gaden for at hjælpe den 77-årige og så fremdeles. Den ansvarspådragende handling (overhalingen af hestevognen) var altså kun én blandt flere nødvendige betingelser, der medvirkede til den indtrådte skade, men som det fremgår, var dette nok til at udløse ansvar.

For det fjerde skal *kausaliteten* (årsagssammenhængen) være af en nærmere bestemt kvalitet, jf. betingelsen om *adækvans*. Betingelsen om adækvans er kort

---

52. Jf. Anders Vinding Kruse: *Erstatningsretten*, 5. udgave, 1989, p. 137.

53. I sidste ende er det afgørende for SQN-testen således, om den givne faktor har gjort en forskel på den skade, der er indtruffet, hvorfor man også taler om, at der gælder en differencelære. Se fx Torsten Iversen: *Erstatningsberegning i kontraktsforhold*, 2000, p. 85 og Michael S. Moore: "Causation" i Joshua Dressler (red.): *Encyclopedia of Crime & Justice*, 2. udgave, 2001, p. 152.

54. Se også min omtale heraf i Andreas Bloch Ehlers: *Om adækvanslæren i erstatningsretten*, 2011, p. 134-135.

55. Se også omtalen heraf i Martin Haug & Finn Schwarz: *Ansvar for arbejdsskader – det fysiske og psykiske arbejdsmiljø*, 2. udgave, 2012, p. 310.

sagt nødvendig, da der i visse tilfælde, hvor skadevolders ansvars pådragende adfærd får vidtrækkende følger, er et behov for at begrænse hans ansvar på en rimelig måde. Havde man blot kausalitetskravet, ville ansvaret undertiden føre for vidt, hvilket kan illustreres med den allerede nævnte afgørelse i U 1974.967 Ø. Her var der i maj 1970 indtruffet en færdselsulykke, som en bilist bar det fulde ansvar for. Ved ulykken pådrog en kvinde sig en hjerneskade, som svækkede hende intellektuelt. I februar 1972 nedlagde skadelidte påstand om erstatning for hjerneskaden, men i december samme år afgik hun ved døden som følge af de svære forbrændinger, hun havde pådraget sig ved en brandulykke 14 dage forinden. Brandulykken opstod, da hun rensede sko i cellulosefortynder, imens hun røg en cigaret. Den afdøde kvindes mand og barn krævede herefter erstatning for følgeskaden af den oprindelige færdselsulykke – altså kvindens død. Landsretten fandt, at kravene til kausalitet var opfyldt, hvilket tilsyneladende ikke voldte de store problemer, da brandskaden næppe var opstået, hvis ikke kvinden var blevet hjerneskadet to år forinden. Derimod var det vanskeligere at afgøre, om det ud fra adækvansbetragtninger var rimeligt, at skadevolders ansvar skulle udstrækkes til at omfatte brandskaden, der indtrådte hele to år efter nævnte påkørsel. Landsretten endte med at sige, at brandskaden var en adækvat følge af påkørslen to år tidligere, hvorfor der blev givet erstatning for tab af forsørger. Dette blev begrundet med, at brandskaden var en “ikke upåregnelig følge”. Det er ikke fuldt afklaret, hvilke kriterier der er relevante for adækvansbedømmelsen, men der bliver normalt tale om en *samlet rimelighedsbedømmelse*, hvor der indgår flere kriterier. Det være sig fx (i) skadens påregnelighed, (ii) hvorvidt skaden ligger i “farens retning”, og (iii) hvorvidt skadevolders handling eller undladelse indebar en forøgelse af risikoen for netop den skade, der indtraf.⁵⁶

De fire betingelser om henholdsvis (i) *skade/tab*, (ii) *ansvarsgrundlag*, (iii) *kausalitet* og (iv) *adækvans* er kumulative, idet de alle skal være opfyldt, for at skadevolder skal svare erstatning. Er blot én af betingelserne ikke opfyldt, skal der altså aldrig svares erstatning.

3.2. Hvad kan skadevolder gøre gældende for at opnå ansvarsfrihed eller nedsættelse/bortfald af erstatningen?

Lykkes det skadelidte at godtgøre, at betingelserne om *ansvarsgrundlag*, *kausalitet*, *adækvans* og *skade/tab* er opfyldt, bliver spørgsmålet, hvilke undtagelser der gælder til det således etablerede udgangspunkt om, at der skal svares erstatning. Eller sagt med andre ord: Hvilke argumenter kan skadevolder bringe i anvendelse

56. Endvidere kan det have haft betydning for dommens resultat, at skaden var dækket af en ansvarsforsikring, jf. nærmere om pulveriseringshensynet i afsnit 4.4. nedenfor.

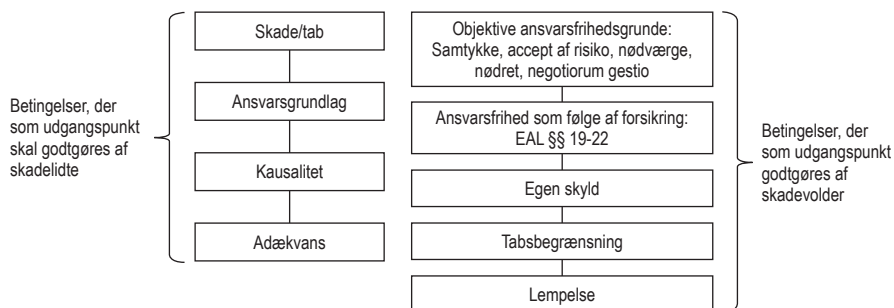

se for at undgå at skulle betale erstatning, selv om de fire betingelser er opfyldt? Dette formuleres normalt som et spørgsmål om, hvornår der er *ansvarsfrihed*, og hvornår der kan ske *nedsættelse* eller *bortfald* af erstatningen. Det første, skadevolder kan overveje, er, om skadelidte har udvist *egen skyld*. Er det tilfældet, kan det føre til nedsættelse og i nogle tilfælde bortfald af erstatningen. Herudover kan skadevolder overveje, om reglerne i EAL kapitel 2 (§§ 19-22) om *erstatningsansvar for skade, der er dækket af forsikring*, finder anvendelse. Rationalet bag disse regler er kort sagt, at skadevolder bliver ansvarsfri i visse tilfælde, hvor skadelidte er forsikret eller optræder som selvforsikrer, således at erstatningsbyrden placeres hos forsikringsselskabet. Herudover kan skadevolder overveje, om erstatningen kan nedsættes eller bortfalde ud fra den såkaldt *almindelige lempelsesregel* i EAL § 24. Denne regel giver hjemmel til, at skadevolders erstatningsansvar kan nedsættes, når han fx har handlet med en lav grad af uagtsomhed, og/eller når erstatningsbyrden vil virke urimeligt tyngende for ham. Er skadevolder et barn under 15 år eller en person, som pga. fx sindssygdom eller hæmmet psykisk udvikling manglede evne til at agere fornuftsmæssigt på tidspunktet for den ansvarspådragende handling, kan det også overvejes, om der kan ske nedsættelse eller i særlige tilfælde bortfald af erstatningen efter reglerne i EAL §§ 24 a og 24 b.

Endelig kan skadevolder overveje, om der foreligger en *objektiv ansvarsfrihedsgrund* i form af enten *nødværge*, *nødret*, *negotiorum gestio*, *samtykke* eller *accept af risiko*. Har skadevolder handlet i nødværge eller nødret, har han foretaget en uanmodet forretningsførelse (*negotiorum gestio*), accepteret risikoen for skade eller ligefrem givet samtykke til at lide skade, kan der blive tale om *ansvarsfrihed*. Når der foreligger en objektiv ansvarsfrihedsgrund, er udgangspunktet, at skadevolder bliver *helt ansvarsfri*, om end der navnlig ved visse former for samtykke og accept af risiko ofte (blot) sker *nedsættelse* af erstatningskravet.

De ovenstående regler udgør således grundreglerne i den erstatningsretlige ansvarslære. Endvidere angiver de den grundlæggende systematik for, hvordan man skal gå frem ved behandlingen af erstatningsretlige spørgsmål. Altså overvejer man først, om der er indtrådt en skade/tab, og om der er et ansvarsgrundlag samt kausalitet og adækvans. Herefter overvejes, om skadevolder kan opnå ansvarsfrihed eller nedsættelse/bortfald af erstatningen ud fra de just nævnte betragtninger. Dette lyder formentlig enkelt, og i visse tilfælde er det også enkelt. Imidlertid kan det være særdeles vanskeligt at foretage vurderingen af, om de enkelte erstatningsbetingelser er opfyldt i de mangeartede situationer, der opstår i praksis. Det vidner den righoldige retspraksis om erstatningsretlige spørgsmål også om. Den erstatningsretlige ansvarslære kan herefter figurere således:

Figur II: Den grundlæggende erstatningsretlige ansvarslære

4. De grundlæggende erstatningsretlige hensyn

4.1. De grundlæggende hensyns betydning for afgørelsen af konkrete sager

Den erstatningsretlige ansvarslære er i sidste ende en social (menneskeskabt) konstruktion, som har til formål at skabe et ansvarsregime, der i så høj grad som muligt korresponderer med den almindelige opfattelse af, hvornår der bør indtræde ansvar, og hvor langt ansvaret bør gå. Dermed er det heller ikke overraskende, at spørgsmålet om, hvorvidt der skal svares erstatning, påvirkes af nogle *grundlæggende hensyn* til, hvilket samfund vi gerne vil have, og i hvor høj grad vi ønsker at beskytte individet mod krænkelse. Disse grundlæggende hensyn inddrages som oftest i den erstatningsretlige argumentation i *vanskelige sager*, hvor der er gode grunde til såvel at afvise som at give erstatning. På den måde kan de betragtes som hensyn, der kan give et fortolkningsbidrag til, hvordan de i afsnittet ovenfor nævnte betingelser i den erstatningsretlige ansvarslære (først og fremmest betingelserne om ansvarsgrundlag, kausalitet og adækvans) skal udværges i konkrete sager. Fx kan det såkaldte præventionshensyn have betydning for, om man i et konkret tilfælde kan sige, at skadevolder har handlet culpøst, og om der er adækvans. Er det af samfundsmæssige hensyn ønskeligt at forhindre den af skadevolder udviste adfærd, kan præventionshensynet således bruges til at argumentere for, at en konkret handling må betegnes som culpøs, og at visse skadefølger heraf er adækvate. I den senere tid har man fx diskuteret, hvornår mobning udgør culpøs adfærd, og hvor langt ansvaret skal række i sådanne sager, jf. adækvansbetingelsen. Ved afgrænsningen heraf må det antages at spille en rolle, at det er samfundsmæssigt (herunder samfundsmæssigt økonomisk) ønskeligt at forhindre mobning, idet man herved får et bedre arbejdsmiljø og et mere vel-fungerende arbejdsmarked.⁵⁷

57. Se nærmere nedenfor i afsnit 6.3.2.

De grundlæggende erstatningsretlige hensyn kan i første omgang opdeles i de *samfundsmæssige (instrumentalistiske) hensyn* og nogle *hensyn*, der tager udgangspunkt i *individet* (om end grænsen mellem de to typer af hensyn ikke kan drages skarpt). Til de samfundsmæssige hensyn hører *præventionshensynet, hensynene til genopretning, økonomisk efficiens og pulverisering* samt *hensynet til at modvirke floodgates*. De individorienterede hensyn omfatter nogle mere vanskeligt definerbare hensyn, der omtales nedenfor i afsnit 4.5.

4.2. Præventionshensynet og genopretningshensynet

Præventionshensynet går ud på, at samfundsborgeren gennem erstatningstruslen skal disciplineres til at agere sådan, at der i mindst muligt omfang forvoldes skade.⁵⁸ Ifølge dette hensyn skal erstatningsreglerne altså indrettes således, at borgeren afskrækkes fra at handle på en uhensigtsmæssig måde.⁵⁹ Vil man tilskynde individet til at undlade en bestemt form for adfærd, bør en sådan adfærd dermed kunne udløse erstatningsretlige sanktioner.⁶⁰ Hensynet har derfor sin fremmeste betydning for afgrænsningen af *retmæssig* over for *uretmæssig* adfærd (altså i forhold til ansvarsgrundlaget). Som jeg tidligere har fremhævet,⁶¹ afhænger den præventive værdi af den erstatningsretlige sanktion dog i sidste ende af, hvor *langt* ansvaret strækkes, og derfor må præventionshensynet også have konkret betydning for udlægningen af kausalitets- og adækvansbetingelsen. Fx kan man forestille sig, at enten de materielle kausalitets- og adækvanskrav eller kravene til bevis herfor lempes, når der er tale om bestemte typer af adfærd, det er samfundsmæssigt ønskeligt at forhindre. Fx strafbare handlinger såsom tyveri,

---

58. Se også Andreas Bloch Ehlers: *Om adækvanslæren i erstatningsretten*, 2011, p. 217.

59. Endvidere mener nogle, at man ved at sanktionere bestemte former for adfærd kan påvirke opfattelsen af, hvad der – moralsk set – er rigtigt og forkert at gøre, jf. nærmere Andreas Bloch Ehlers: *Om adækvanslæren i erstatningsretten*, 2011, p. 217.

60. Se også Trine-Line Wilhelmsen: *Årsaksproblemer i erstatningsretten*, 2011, p. 33ff. Der er mange, der forholder sig kritisk til præventionshensynets værdi som normativt korrektiv for rets anvendelsen, herunder for udlægningen af de forskellige dele af den erstatningsretlige ansvarslære. Der er således flere, der mener, at hensynet ikke har nogen særlig betydning i denne henseende, da mennesket – empirisk set – ikke påvirkes mærkbart af erstatningstruslen. For et empirisk studie heraf kan fx henvises til Jonathan W. Cardi, Randall D. Penfield & Albert Yoon: "Does Tort Law Deter Individuals? A Behavioral Science Study", *Journal of Empirical Legal Studies*, Vol. 9, issue 3, p. 567ff. Det er dog næppe rigtigt, at præventionshensynets værdi kan afskrives på denne måde. For det første er der så væsentlige metodiske problemer med at efterprøve menneskets motivation for at handle, som det gør, at der næppe kan foretages tilnærmelsesvist sikre empiriske studier heraf. For det andet er det strengt taget uden betydning for præventionshensynets værdi som normativt korrektiv, om det faktisk *har* en afskrækkende effekt. Det afgørende er alene, om *dommeren faktisk tillægger* det vægt, hvilket der næppe er tvivl om.

61. Jf. Andreas Bloch Ehlers: *Om adækvanslæren i erstatningsretten*, 2011, p. 219.

vold og brandstiftelse. Flere domme kan da også tages til indtægt for, at præventionshensynet har betydning for kausalitets- og adækvansbetingelsens udlægning, jf. fx U 1963.629 V.⁶² Det er selvsagt særligt ønskværdigt at forhindre forsætlig (eller groft uagtsom) skadeforvoldelse, hvorfor domstolene i flere sådanne tilfælde har valgt at lempe kravene til beviset for kausalitet.⁶³

Ifølge genopretningshensynet skal skadelidte have udlignet den skade og de tab, han har pådraget sig som følge af ansvarshændelsen. Der ligger således noget åbenlyst individuelt i dette hensyn, men det har også det samfundsmæssige formål, at de skadelidte gøres i stand til at klare sig, herunder opretholde et hjem og bestride et arbejde, på trods af skaden. Genopretningshensynet siger i virkeligheden blot, at der skal ydes erstatning i videst muligt omfang, og lægges det til grund, kan det naturligvis trække fortolkningen af fx culpaparglen eller adækvansbetingelsen i en bestemt retning. Herunder har det formentlig navnlig betydning ved personskader, hvor genopretning vurderes som mest påkrævet pga. menneskets beskyttelsesprimat frem for tingsskade og almindelig formueskade. Man kan dog naturligvis ikke sige, at der *ipso facto* skal gives erstatning i videst muligt omfang i enhver sag, da der også er et hensyn at tage til skadevolder. Derfor kan skadelidte heller ikke støtte sig til genopretningshensynet i enhver sag. Hensynet til genopretning vil typisk have en vis vægt i de ovenfor (vedrørende præventionshensynet) nævnte tilfælde, hvor der er tale om personskade forvoldt ved særlig grov adfærd som fx vold.

4.3. Hensynet til økonomisk efficiens

Hensynet til økonomisk efficiens bygger på et normativt princip om, at erstatningsreglerne skal indrettes således, at de i så høj grad som muligt stimulerer økonomisk set fornuftig adfærd. Fx mener Posner og Landes, at en given adfærds erstatningsretlige bonitet bør bedømmes efter dommer Learned Hand's "formula of negligence", der er sålydende: en given persons adfærd (X) er *negligent*, hvis sandsynligheden for skadens indtræden (P) gange skadens størrelse (L) er større end adfærdens (X's) forventede gavnlige effekt (eller omkostningerne ved at undlade at foretage X).⁶⁴ Der er stærkt varierende opfattelser af værdien af retsøkonomisk argumentation som grundlag for konkret retsanvendelse. Nogle mener tilsyneladende, at nærmest alt kan forklares ud fra dette, mens andre er helt afvisende. Det rigtige er nu nok, at retsøkonomisk argumentation har en vis værdi, og at denne i øvrigt afhænger af den konkrete situation, der skal

62. Dommen kan dog bedst forklares ud fra det såkaldte sårbarhedsprincip, jf. kapitel 6.

63. Se nærmere Andreas Bloch Ehlers: *Kausalitet i personskadeerstatningsretten*, 2017, p. 391ff.

64. Se også Andreas Bloch Ehlers: *Om adækvanslæren i erstatningsretten*, 2011, p. 221.

bedømmes. Dette er også den dominerende opfattelse herhjemme.⁶⁵ I retsøkonomien er der i øvrigt gjort en del bestræbelser på at vise, hvilken betydning efficienshensynet har eller bør have for den konkrete udlægning af de grundlæggende erstatningsbetingelser, herunder kravet om culpa, kausalitet og adækvans. Det kommer bl.a. til udtryk hos Calabresi, for hvem erstatningsrettens formål er at minimere de samlede omkostninger ved ulykker. På den baggrund opererer forfatteren med et såkaldt probabilistisk kausalitetskrav, hvorefter: “There is a casual link between an act or activity and an injury when we conclude on the basis of the available evidence that the recurrence of that act or activity will increase the chances that the injury will also occur”.⁶⁶ Se endvidere hos Landes og Posner, der ligefrem mener, at økonomisk analyse i det hele kan erstatte den traditionelle årsagstænkning.⁶⁷ Dette er dog ikke rigtigt. I nordisk teori er retsøkonomiens betydning for kausalitetskravet for nylig blevet fremhævet af Trine-Lise Wilhelmsen.⁶⁸ Retsøkonomisk argumentation kan formentlig få en vis betydning i sager, hvor det med styrke kan vises, at en bestemt adfærd er samfundsøkonomisk skadelig. Et eksempel herpå kunne være mobning, jf. nærmere afsnit 6.3.3., hvor der kommenteres på dommen i U 2012.524 H.

4.4. Hensynet til pulverisering og hensynet til at modvirke floodgates

Det er endvidere et anerkendt samfundsmæssigt hensyn, at de tab, der indtræder, *pulveriseres*, så skadevolder ikke falleres, og skadelidte med større sikkerhed får dækket sit tab. Dette formål tjenes først og fremmest af forsikringsretten, men der er et ikke ubetydeligt samspil og sammenhæng mellem dette retsområde og erstatningsretten.⁶⁹ Hensynet til pulverisering har formentlig en vis betydning for udlægningen af erstatningsreglerne i visse tilfælde, jf. bl.a. A. Vinding

---

65. Se fx Vibe Ulfbeck: *Kontraktens relativitet – det direkte ansvar i formueretten*, 2000, p. 23ff, Lars Bo Langsted: *Rådgivning. Bind 1. Det professionelle erstatningsansvar*, p. 112ff og Mads Bryde Andersen: *Ret og metode*, 2002, p. 107ff. Fra norsk litteratur kan henvises til Bjarte Askeland: *Erstatningsrettslig identifikasjon*, 2002, p. 67-71.

66. Guido Calabresi: “Concerning Cause and the Law of Torts: An Essay for Harry Kalven, Jr.”, *University of Chicago Law Review*, Vol. 43, No. 1, 1975, p. 71.

67. Se fx følgende hos William M. Landes & Richard A. Posner: *The Economic Structure of Tort Law*, 1987, p. 229-230: “But the scholar does not need these terms; he can approach a case in which causation is an issue by asking how the case should be decided consistently with the Hand formula, viewing that formula, as we have done in this book, as an algorithm for deciding tort questions generally (...)” Se også Andreas Bloch Ehlers: *Om adækvanslæren i erstatningsretten*, 2011, p. 221.

68. Trine-Lise Wilhelmsen: *Årsaksproblemer i erstatningsretten*, 2011, p. 49ff. Hvad særligt angår retsøkonomiens betydning for *bevisreglerne*, henvises til Ekelöf, der betegner samfundsnymten som det fremmeste formål med bevisbyrdereglerne, jf. Per Olof Ekelöf & Robert Boman: *Rättegång IV*, 6. udgave, 1992, p. 86.

69. Se også Andreas Bloch Ehlers: *Om adækvanslæren i erstatningsretten*, 2011, p. 225-227.